

and legal science. The reasons for the emergence of this school and the role of Dorpat University in its formation were justified. It was focused on the scientific activities of the three main representatives of this school: Johann Georg Neumann (1780–1855), Johann Philipp Gustav von Evers (1781–1831), Alexander Magnus Fromhold von Reutz (1799–1862). The ancestor of this school was Neumann, and the most prominent representative was Evers. Neumann played a major role in the spread of new historical and dogmatic methodology in the Russian historical and legal science, developed the principles, defined the basic content and methods of teaching law subjects. Evers proposed a new periodization of national history, formulated the theory of tribal living, presented new arguments regarding the antinormanist theory, produced a series of case studies on History of Russia. His work greatly influenced the research of such prominent historians of the nineteenth century as M. M. Karamzin and S. V. Solovyov. Evers was an excellent lecturer and contributed significantly to the study of history of law in the Russian Empire. We considered the main stages of the research activities of Reutz, its contribution to the development of various aspects of the history and law of Kievan Rus, in the theory of tribal living, his views on the polity, the judiciary and the law proceedings of Kievan Rus.

Keywords: *historical and law school, Dorpat University, historical and dogmatic methodology, theory of tribal living.*

УДК 347.99

О. С. ПОГРЕБНЯК,

*кандидат юридичних наук, викладач кафедри трудового та господарського права
Харківського національного університету внутрішніх справ*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В УКРАЇНІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЗБЛИЖЕННЯ ДВОХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

Розглянуто актуальну проблему необхідності введення судового прецеденту в Україні. Вказано основний принцип прецеденту. З'ясовано, в чому полягає обов'язок дотримання прецедентів судами. Відзначено, що правові системи романо-германського права та загального права мають взаємний вплив. Установлено, що дієвим механізмом забезпечення єдності і справедливості судової практики є судова практика Верховного Суду України, яку необхідно визнати джерелом права.

Ключові слова: *прецедент, правова система, судова практика, джерело права.*

У літературі протягом багатьох років обговорюється проблема, яким має бути принципіальне ставлення суду до закону – чи повинен він завжди і за всіх умов виключно тлумачити і застосовувати закон або перед обличчям конкретного життя йому має бути надана більш самостійна та творча роль [1].

В Україні відсутні фундаментальні дослідження проблем судової правотворчості, лише окремі її аспекти були предметом дослідження в галузі теорії держави та права. У зв'язку із цим багато питань залишаються нерозв'язаними, що, у свою чергу, справляє негативний вплив на ефективність правосуддя.

Більшість країн сьогодні слідує одній із двох основних правових традицій: загального права або континентального права. Традиція загального права виникла в Англії в період середньовіччя, поширилася на британські колонії і на всіх континентах. Традиції континенталь-

ної правової системи розвивалися в континентальній Європі, а також у колоніях європейських імперських держав [2]. Дві найбільш великі правові сім'ї традиційно розходяться саме у питанні про визнання судової практики джерелом права [3].

З часів римського права судове правило найбільш правильного, доцільного та ефективного застосування права визнавалося у тому випадку, якщо воно підтверджувалося кількома судовими рішеннями. Те, що суди протягом певного часу слідували виробленій ними ж позиції, дозволяло сподіватися, що і надалі вони будуть її дотримуватися. Перевірка часом була кращим доказом обґрунтованості введення такого правила і гарантією його стабільності. У результаті з'явилося поняття «усталена судова практика» (*settled jurisprudence, jurisprudence constante*) [3].

Цей підхід мав різний розвиток у країнах загального права і романо-германського права. Правові системи романо-германської правової сім'ї, проголошуючи спадкоємність традицій римського права, все ж відмовилися від «активної казуїстики» на користь писаного права. Вони визнали концепцію *res judicata*, згідно з якою судові рішення є обов'язковим тільки для сторін, які беруть участь у справі. Судове рішення було визнано юридичним фактом [3].

Навіть при тому, що Великобританія мала багато глибоких культурних зв'язків з іншою частиною Європи в середні віки, розвиток її правової традиції пішов іншим шляхом [2]. Загальне право є, як правило, не кодифікованим. Це означає, що відсутній повний звід правових норм та законів. Загальне право в значній мірі засноване на прецеденті, тобто судових рішеннях, винесених раніше. Таким чином, у країнах загального права, до яких відноситься в першу чергу Великобританія, в цілому було прийнято положення про усталену судову практику [3].

В іноземній юридичній літературі прецедент визначається як попередньо винесене судові рішення, що слугує моделлю під час вирішення подібних справ у подальшому. Більш широке визначення поняття «прецедент» містить вимоги щодо його змісту. Так, прецедентом визнається раніше винесене судові рішення, що містить нормативне значення для змісту справи, яка підлягає вирішенню [4].

Судовий прецедент виступає традиційним джерелом права країн загального права. Як джерело права судовий прецедент пройшов складну еволюцію, його формування зайняло кілька століть і завершилося визнанням принципу прецеденту (*stare decisis*) [3].

Принцип прецеденту остаточно зафіксував, що судді зобов'язані слідувати рішенням судів, які мають за законом статус вищестоящих (дія принципу прецеденту за вертикаллю). Вищі суди зобов'язані слідувати своїм попереднім рішенням (дія принципу прецеденту за горизонталлю). Принцип прецеденту обґрунтував загальнообов'язковий характер судового рішення не тільки для сторін, що беруть участь у справі, тим самим позначивши остаточно відмову від принципу *res judicata*. Те, що судді повинні звертатися до попередніх справ і шукати логічний зв'язок між справами, в доктрині розглядалося як твердження «правління права», вільного суб'єктивного розсуду суддів. Принцип прецеденту, по суті, остаточно визнав факт суддівської нормотворчості [3].

Прецедентне право часто розглядається таким, яке є саме по собі основною частиною правових норм. Вважається, що прецеденти мають обов'язкову силу, так само як законодавчі норми. Але насправді прецеденти, на відміну від статутів, не зобов'язують суддів повною мірою [5]. Під статутом слід розуміти законодавчий акт, прийнятий законодавчим органом, в якому визначаються загальні положення права. Обов'язкова сила прецеденту найкраще пояснюється з точки зору його значення, впливовості та авторитетності [5].

Якби судді були обмежені силою прецеденту настільки, наскільки вони зобов'язані діяти в рамках статутів, існування та розвиток судової правотворчості був би істотно обмежений, але якби прецеденти не мали абсолютно ніяких властивостей обов'язковості, то не було б ніякого сенсу в існуванні доктрини *stare decisis* «стояти на вирішеному» [5].

Важливо з'ясувати, чому судді в деяких випадках зобов'язані дотримуватися прецедентів, а чому іноді у них відсутній такий обов'язок. Однією з відповідей може бути те, що суд вважає своїм обов'язком слідувати прецеденту, оскільки прецедент забезпечує правильну відповідь у справі, що розглядається. Більш правильним вбачається позиція, згідно з якою прихильність суду до раніше винесеного рішення під час вирішення конкретного спору нині не означає, що суд зобов'язаний слідувати йому [5].

Водночас важливо з'ясувати, з яких мотивів із великої кількості прецедентів суд обирає конкретний і чим можна пояснити обов'язок дотримання прецеденту взагалі. Судові прецеденти мають впливовість з ряду причин. Найбільш розповсюдженою причиною є те, що для визнання прецеденту авторитетним необхідне поєднання вимог узгодженості та справедливості під час винесення судом рішення [5].

Крім того, слід звернути увагу на те, що англійська доктрина «стояти на вирішеному» почала формуватись починаючи з 18 сторіччя. Основна причина виникнення цієї концепції пов'язана зі зміною у структурі судового провадження в XVI сторіччі: сторони почали вирішувати спір до судового розгляду, в результаті чого аргументи щодо обґрунтованості могли бути наведені лише після винесення судового рішення. Наслідком цього розвитку було те, що судді стали регулярніше виносити обґрунтовані рішення, а не просто приводити сторони до згоди з приводу їх спору. Таким чином, частково авторитет судових прецедентів

пояснюється їх обґрунтованістю. Однак, як правильно запитує Ніл Дексбері: яким чином обґрунтованість сама по собі може мати властивості впливу, авторитетності? Чому судді мають враховувати їх і вважати не просто обґрунтуванням, а обґрунтуванням, яке підлягає застосуванню в подальшому? [5]

Вибір із множини прецедентів проводиться на підставі співставлення фактів, які лежать в основі справи, що розглядається, і справи, у якій винесений прецедент. Основне завдання юриста, який аналізує судові рішення, – виділити в ньому загальну норму (*ratio decidendi orbiter dictum*) [3]. За визначенням Р. Кросса та Д. Харріса, «*ratio decidendi*» є правовою нормою, яка прямо чи опосередковано розглядається суддею як необхідний крок у формулюванні висновку, що має відповідати прийнятим раніше доводам [6]. Якщо загальна норма («*ratio decidendi*»), що слугувала керівним принципом під час вирішення попереднього спору, переконує суддів і нині, вони можуть повторно використати її у випадку необхідності винесення рішення у справі, що містить подібний фактичний склад [5].

Разом із певними складнощами, що можуть виникнути у разі застосування прецедентів на практиці, не можна не відмітити їх позитивний вплив на відправлення правосуддя. У країнах, які традиційно належали до романо-германської правової сім'ї, спостерігається відсутність своєчасного законодавчого регулювання відносин, що виникають, і наявність юридичних колізій, що ускладнює механізм захисту прав та законних інтересів людей. Саме правотворча діяльність суду могла б вирішити ряд указаних проблем.

Розуміння прецеденту як безпосереднього джерела права було і залишається неприйнятним для вітчизняного правознавства. Водночас світова судова практика на своєму прикладі доводить, що явно виражений, категоричний, нормативістський підхід до інституту джерел права відживає своє [7]. Насправді має місце значний ступінь взаємного впливу та конвергенції. Відзначається зростання законодавчого впливу в країнах загального права та судового тлумачення в країнах континентального права [5]. Подібні тенденції можна спостерігати в країнах континентального права, правова система яких на сьогоднішній день відрізняється від її розуміння в «чистому» вигляді, як це передбачено доктриною права. Так, наприклад, німецьке право являє собою найбільш кодифіковану систему, однак, відповідно до правової

традиції, рішенню суду завжди відводилося важливе місце. Разом з тим, у Німеччині відсутня система обов'язкового прецеденту. За суддями визнається право тлумачення закону, однак їх рішення не мають сили обов'язкового прецеденту [8, с. 55].

У правовій системі Росії також відбулися певні зміни назустріч традиціям прецедентного права. Так, Конституційний Суд Російської Федерації фактично санкціонував принцип обов'язковості рішень вищих судів для нижчестоящих інстанцій. Крім того, відповідно до цього рішення, тлумачення Вищого арбітражного суду Російської Федерації є не лише точкою зору суддів вищої інстанції, а й невід'ємною частиною норм, що тлумачаться [9].

Правова система Китайської народної республіки традиційно відноситься до континентального права. Водночас за останні десятиріччя в країні відбуваються швидкі соціальні зміни, пов'язані з трансформаційними процесами в економіці, внаслідок чого суспільні відносини, що виникають, залишаються неврегульованими. Тому суди не можуть уникнути функцій тлумачення права, а в деяких випадках – реалізації правотворчої функції [10].

Дійсно, взаємний вплив нехарактерних рис правових систем однієї на іншу пояснюється вибором самими суб'єктами права тієї правової системи, яка б у найбільшому ступені забезпечувала правозастосовну гнучкість, стабільність, передбачуваність [11]. Для кожного суб'єкта права важливо отримати ефективний захист його прав та законних інтересів, незважаючи на те, наскільки досконалим є законодавство. В такому випадку більше переваг мають ті суб'єкти права, чиї спірні відносини вирішуються в рамках правової системи загального права, де судді безпосередньо уповноважені заповнити прогалини в праві шляхом тлумачення чи безпосереднього створення правових норм і таким чином виконати основному мету правосуддя. Саме тому відзначається активність суддів у країнах загальної правової системи та критикується пасивність суддів представників романо-германської правової системи, що й зумовлює вибір права.

У рамках обговорення проблем правозастосування в Україні висловлювались позиції керівництва Верховного Суду (далі – ВС) України щодо необхідності забезпечення єдності судової практики, що є нічим іншим, як реалізацією принципу правової визначеності, що забезпечує прогнозованість судових рішень і стабільність правового регулювання.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово робив висновок про те, що принцип правової визначеності – фундаментальний аспект верховенства права. Для того щоб судове тлумачення відповідало вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, необхідно, щоб «рішення судів були розумно передбачуваними» [12; 13].

Сьогодні одним із таких правових механізмів забезпечення однакового застосування законодавства можна виділити судову практику ВС України. Цей механізм сприяє приведенню судової практики до єдиних стандартів. Так, відповідно до ст. 360-7 Цивільного процесуального кодексу України рішення ВС України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність до рішення ВС України.

Слід вказати на наявну дискусію щодо правової природи судової практики ВС, яка традиційно, починаючи з часів СРСР, була своєрідним орієнтиром для суддів нижчестоящих інстанцій, хоча й офіційно не визнавалась джерелом права.

Головна функція ВС СРСР полягала не в розгляді конкретних справ, а в здійсненні загального нагляду [14]. Таким чином, коли для застосування закону зі спірного питання і винесення правосудного рішення суду необхідно було розтлумачити закон, з'ясувати його зміст, ВС СРСР видавав роз'яснення у формі постанов [15, с. 16].

В юридичній літературі СРСР розгорнулася широка дискусія щодо правової природи постанов Пленуму ВС СРСР. Так, на думку одних вчених, судова практика, а зокрема постанови Пленуму ВС СРСР, не може бути визнана джерелом права.

Дослідник О. Ф. Черданцев зазначав, що за допомогою тлумачення досягається конкретизація норм права. Конкретизація не може бути актом правотворчості [16, с. 38–39].

На думку А. Я. Вишинського, суди СРСР є правозастосовними органами, а тому не повинні створювати право [17, с. 75].

С. М. Братусь також заперечував положення, що постанови Пленуму ВС СРСР є джерелом

права. На його думку, здійснення тлумачення права не створює при цьому іншого, розвиваючого норму правила. Конкретизація закону в судовій юрисдикційній діяльності допустима в рамках закону. Таким чином, не можна в керівних роз'ясненнях ВС СРСР створювати норми, які б доповнювали або змінювали норми законодавства [15, с. 19–20].

Важливо відзначити, що законодавство СРСР потребувало свого удосконалення та повсякчасного створення нових правових норм, які б регулювали відносини, що виникають.

Водночас Х. Б. Шейнін відмічає той факт, що в деяких випадках Пленум ВС СРСР виходив за межі наданих йому повноважень і видавав указівки з питань, які вимагали законодавчого рішення, або видавав указівки, які не витікали із закону. Так, деякими постановами Пленум ВС СРСР встановлював підсудність різних категорій справ, що повинно було визначатись у законодавчому порядку [18, с. 167]. Реалізація правотворчої функції була піддана критиці з боку Пленуму ВС СРСР пізнішого скликання, який підкреслив, що це є перевищенням наданих ВС СРСР прав, та скасував винесені постанови [18, с. 167].

С. І. Вільнянський відстоював точку зору, що судова практика є джерелом права у тому розумінні, що вона створює певні правові положення, які формально не видаються у формі закону, тим не менш є певними правилами поведінки, застосування яких забезпечується органами державної влади [19, с. 270]. Вчений конкретизував, що не кожне судове рішення є джерелом права, а лише постанови Пленуму ВС. Коли багато судових рішень узагальнені, проаналізовані та оформлені в постанови Пленуму ВС СРСР, створюється «множинний прецедент», який необхідно приймати за джерело права [20, с. 70].

У подальшому П. Є. Орловський підтримав указану позицію та висловив думку, що керівні роз'яснення Пленуму ВС СРСР є своєрідними підзаконними нормативно-правовими актами, а тому й джерелом права [21, с. 96].

Фактично судова практика, яка була формалізована в керівних роз'ясненнях Пленуму ВС, визнавалась джерелом права, оскільки в судових рішеннях допускалися, більш того, вимагалися посилання на них як на правову основу вирішення спору. Рішення суду, винесені без урахування або всупереч роз'ясненням Пленуму ВС СРСР, підлягали скасуванню і передаванню справ на новий розгляд [22].

Сьогодні Пленум ВС України продовжує свою роботу, надаючи тлумачення законодавчим положенням з метою їх правильного розуміння. Завдяки роботі Пленуму ВСУ були дані визначення таким оціночним категоріям, як «моральна шкода», встановлено порядок її визначення та інше. Деякі роз'яснення Пленуму ВС України стали основою для внесення відповідних змін до законодавства.

Окремо слід згадати судову практику Європейського суду з прав людини, яка є частиною

національного законодавства. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди мають застосовувати під час розгляду справ рішення Європейського суду з прав людини як джерело права [23].

Таким чином, необхідно чітко визнати рішення ВСУ та рішення Європейського суду з прав людини джерелами права, які є обов'язковими як для суддів, так і для інших учасників матеріально-правових відносин.

Список використаних джерел

1. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / И. А. Покровский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/13/759/41/#chapter>.
2. The Common Law and Civil Law Traditions [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.berkeley.edu/library/robbins/CommonLawCivilLawTraditions.html>.
3. Богдановская И. Ю. Эволюция судебного прецедента в «общем праве» / И. Ю. Богдановская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/11/02/1270171891/2-2010-9.pdf>.
4. Komarek J. Judicial lawmaking and Precedent in Supreme Courts / Jan Komarek [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Jan_Komarek.pdf.
5. Duxbury N. The Nature and Authority of Precedent / Neil Duxbury [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bookre.org/reader?file=1062751&pg=1>.
6. Cross R. Precedent in English Law [Электронный ресурс] / Rupert Cross, J. W. Harris. – Режим доступа: http://jurisprudence.geek.lv/EGramatas/Cross_R_PRECEDENT_IN_ENGLISH_LAW.pdf.
7. Кириллок Д. Чи визнається в Україні судовий прецедент? [Электронный ресурс] / Кириллок Дмитро. – Режим доступа: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2221>.
8. Серверэн Э. Роль судей и судебной практики в процессе нормотворчества / Э. Серверэн // Судебная практика как источник права. – М. : Юрист, 2000. – С. 46–60.
9. Постановление Конституционного Суда РФ «По делу о проверке конституционности положений части 4 статьи 170, пункта 1 статьи 311 и части 1 статьи 312 Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации в связи с жалобами закрытого акционерного общества «Производственное объединение «Берег», открытых акционерных обществ «Карболит», «Завод «Микропровод» и «Научно-производственное предприятие «Респиратор» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bestpravo.ru/federalnoje/hj-dokumenty/r7v.htm>.
10. Chenguang W. Law-making functions of the Chinese courts: Judicial activism in a county of rapid social changes [Электронный ресурс] / Wang Chenguang. – Режим доступа: http://www.lawschool.cornell.edu/international/clarke_program/upload/WangArticleApril2009.pdf.
11. Верещагин А. Страсти по прецедентному праву [Электронный ресурс] / Александр Верещагин. – Режим доступа: http://slon.ru/russia/strasti_po_precedentnomu_pravu-192643.xhtml.
12. Гвоздецкий А. Обсуждению подлежит [Электронный ресурс] / Анатолий Гвоздецкий. – Режим доступа: <http://pravo.ua/article.php?id=100106556>.
13. Коккинаки против Греции : [остановление Епроп. суда по правам человека : от 25 мая 1993 г.] : ECH-1993-S-02 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://european-court.eu/uploads/ECHR_Kokkinakis_v_Greece_25_05_1993.pdf.
14. Бурков А. Л. Статус Постановлений Пленума Верховного Суда РФ в законодательстве и судебной практике [Электронный ресурс] / А. Л. Бурков. – Режим доступа: <http://sutyajnik.ru/documents/4252.pdf>.
15. Братусь С. Н. Юридическая природа судебной практики в СССР / С. Н. Братусь // Советское государство и право. – 1975. – № 6. – С. 13–21.
16. Черданцев А. Ф. Вопросы толкования советского права : учеб. пособие / А. Ф. Черданцев. – Свердловск : Изд.во Свердловск. юрид. ин-та, 1972. – 191 с.
17. Вышинский А. Я. Теория судебных доказательств в советском праве / А. Я. Вышинский. – 2-е изд. – М. : Юрид. изд.во МЮ СССР, 1946. – 248 с.
18. Шейнин Х. Б. Руководящие разъяснения Верховного Суда СССР – важное средство укрепления социалистической законности / Х. Б. Шейнин // Верховный Суд СССР. – М. : Юрид. лит., 1974. – С. 141–178.
19. Вильнянский С. И. Значение судебной практики в гражданском праве / С. И. Вильнянский // Ученые труды. Ученые труды ВИЮН. – Вып. 9. – М., 1947. – С. 239–290.
20. Вильнянский С. И. Значение руководящих разъяснений Пленума Верховного суда СССР / С. И. Вильнянский // Ученые записки. Ученые записки ВИЮН. – Вып. 13. – 1959. – С. 65–80.
21. Орловский П. Е. Значение судебной практики в развитии советского государственного права / П. Е. Орловский // Советское государство и право. – 1940. – № 8–9. – С. 91–96.

22. Луспенік Д. Практика як джерело права [Електронний ресурс] / Дмитрій Луспенік. – Режим доступу: <http://pravo.ua/article.php?id=10003476>.

23. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

Надійшла до редколегії 18.12.2013

ПОГРЕБНЯК О. С. НЕОБХОДИМОСТЬ ВВЕДЕНИЯ СУДЕБНОГО ПРЕЦЕДЕНТА В УКРАИНЕ КАК РЕЗУЛЬТАТ СБЛИЖЕНИЯ ДВУХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМ

Рассмотрена актуальная проблема необходимости введения судебного прецедента в Украине. Указан основной принцип прецедента. Выяснено, в чём заключена обязанность соблюдения прецедентов судами. Отмечено, что правовые системы романо-германского права и общего права оказывают взаимное влияние. Установлено, что действенным механизмом обеспечения единства и справедливости судебной практики является судебная практика Верховного Суда Украины, которую необходимо признать источником права.

Ключевые слова: прецедент, правовая система, судебная практика, источник права.

POGREBNYAK O. S. THE NECESSITY OF INTRODUCING A JUDICIAL PRECEDENT IN UKRAINE AS A RESULT OF LEGAL SYSTEMS' CONVERGENCE

The paper focuses on a current problem concerning necessity of introducing a judicial precedent in Ukraine. The main principle of judicial precedent is indicated. It is examined how precedents constrain legal decision-makers. The authority of precedent is explained. It is investigated the principal requirement of the doctrine of precedent which is that courts respect earlier judicial decisions on materially identical facts. The doctrine also requires courts to depart from such decisions when following them would perpetuate legal error or injustice. When judges follow precedents they do so not because they fear the imposition of a sanction, but because precedent-following is regarded among them as correct practice, as a norm, deviation from which is likely to be viewed negatively. Precedents have authority for a variety of reasons. The most commonly cited reason is that to accept precedents as authoritative is to facilitate consistency and fairness in decision-making: when decision-makers treat precedents as constraints they increase the likelihood that similar cases will be treated alike. Another important explanation for the authority of judicial precedents is that they substantiate. A precedent might be followed if the ratio (general rule) guiding previous decision persuades decision-makers today, and therefore they may as well reapply it when required to decide on materially identical facts. The doctrine of precedent is not observed in Ukraine. It is noted that civil legal system and common law legal system have a great deal of mutual influence and in some areas convergence. The effective mechanism of fulfilling consistency and fairness in court decision-making in Ukraine is the judicial practice of the Supreme Court of Ukraine which should be recognized as the source of the law.

Keywords: precedent, legal system, court decision-making, source of the law.

УДК 340.15:340.154

А. Ю. СТАЦАК,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПІДДАНИХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ ПРОТЯГОМ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІЇ)

В результаті проведеного аналізу нормативно-правових актів, прийнятих протягом ХІХ – початку ХХ ст. на врегулювання правового статусу єврейського населення Російської імперії, та спеціальної літератури, присвяченої вказаним питанням, виділено та розглянуто права єврейського народу у сфері міграції – право на вільний вибір місця проживання та свободи переміщення. Встановлено обмежувальний характер правового регулювання у цій сфері та сформульовано висновки щодо впливу обмеження міграційних прав єврейського населення на правовий статус цієї нації в Російській імперії протягом ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: міграційна політика, свобода пересування, вид на проживання, смуга осілості.

Стаття 33 Конституції України гарантує кожному, хто перебуває на законних підставах на території України, свободу пересування та вільний вибір місця проживання [1]. Декларується, що свобода пересування та вільний вибір місця проживання можуть бути обмежені